

VII МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

деконструктивістський підхід до аналізу твору як до нестабільної мовної форми, в якій значення постійно відкладається (диферанс), а відтак – ніколи не є завершеним чи тотожним собі. Як і в усій деконструкції, форма тексту Кафки є не дзеркалом змісту, а способом його посутнього ускладнення. Незважаючи на наявність заголовка, фабули й визначеної наративної форми, усі структурні компоненти притчі зазнають проблематизації: її зміст зберігає семантичну невизначеність і не допускає однозначного трактування, як і Закон, про який ідеться. До того ж французькі мислителі Жиль Делез і Фелікс Гваттарі називають такий текст «машинальним висловлюванням», що створює «ланцюгову транскрипцію та демонтаж цих ланцюгів» [3, с. 1]. Тому погоджуємось із думкою про те, що в аналізованому творі автор формує смислову лінію, водночас піддаючи її деконструкції, що перешкоджає утвердженню єдиної інтерпретаційної парадигми.

Отже, притча Ф. Кафки «Перед законом» репрезентує ідею відкритого твору, сформульовану У. Еко, яка передбачає багатозначність і полірецептивність тексту. Неоднозначне втілення символічних образів, відкрита композиційна структура та екзистенційна проблематика активізують рецептивну діяльність читача, залучаючи його до співтворчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Еко У. Поетика відкритого твору. *Слово-Знак-Дискурс : Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 408-420.
2. Кафка Ф. Перед законом. Режим доступу : <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3252> (дата звернення: 24.04.2025)
3. Лозинський В. Франц Кафка та французький постструктуралізм. *Вісник Львівського університету. Серія : Іноземні мови.* 2011. Вип. 18. С. 157-163. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_in_mov_2011_18_22 (дата звернення: 24.04.2025)

ОБРАЗ КОЙОТА В АМЕРИКАНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Бадлюк А.В.

здобувачка бакалаврату

фізико-математичного факультету

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

Чорній Р. П.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри романо-германської філології

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

У численних оповідях корінних жителів американських племен Північної Америки центральною постаттю є образ-персонаж – койот (coyote). Ця тварина часто постає в ролі особи, яка поєднує в собі риси протилежностей: акуратність та безлад, ніжність та грубість, благородність та підступність. Койот не просто яскравий представник американського фольклору, койот – узагальнюючий образ-персонаж, образ-символ міфопоетичної картини світу. Койот є архетипом хитрості, омани. Як трикстер уособлює здатність до адаптації та стійкості [6]. Автори «Книги символів: Роздуми над архетипними образами» К Мартін та А. Роннберг зазначають, що образ-персонаж койота, як багатосторонній феномен, впливає на світові міфи та формування етичних і суспільних цінностей, що не рідко стає причиною культурних зіткнень [4].

Відомо, що койот (*Canis latrans*) – хижак серед ссавців і з родини псових. Його можна зустріти на просторах Північної та Центральної Америки. Зовні койот нагадує невеличкого собаку, що скидається на вовка [3].

У міфологічних творах койот (coyote) часто виступає як трикстер. У праці «Mythical Trickster Figures» В. Гайнс і В. Доті визначають трикстера як «фігуру граничного простору», що не підпорядковується жодному соціальному ладу, але водночас відіграє важливу роль у його підтримці через тимчасове порушення [5]. Койот, як персональний образ стає засобом для передачі фольклорних знань, моральних повчань та метафоричного осмислення складних соціальних процесів. У багатьох племенах – від Шаста (Shasta) до Навахо (Navajo) – образ койота є невід’ємною частиною космогонічних та етичних наративів [8].

Койот – це втілення волі, динамізму, незгоди та мудрості, що криється за маскою блазня. Цей образ тісно пов’язаний з ідеями перетворення, перекручення та зламу усталених правил [6]. Він виступає як той, хто перетворює заборонене на дозволене, кидає виклик авторитетам та етичним догмам. Згідно з концепцією символічної інверсії, описаною Б. Бебкок (B. Babcock), койот є втіленням соціального протистояння, але це протистояння служить конструктивній меті – оновленню та змінам [9]. Як зазначають В. Гайнс і В. Доті, трикстери (включаючи койота) створюють парадоксальний простір для навчання: «вони руйнують ілюзію абсолютного порядку» [5].

У традиціях багатьох племен – таких як Майду (Maidu), Навахо (Navajo), Олоне (Ohlone), Пают (Paiute), Шаста (Shasta) – койот виступає персонажем, який одночасно порушує усталений порядок і створює новий. Він не тільки бере участь у створенні світу, а й формує суспільні норми, навчаючи людей власними прикладами іронічної поведінки. Наприклад, у легендах племені Олоне койот є активний учасник створення світу [8]. У міфології людей Навахо персоніфікований образ койота діє, на перший погляд, необережно та егоїстично, але саме він є тим, хто презентує людям вирішальну мудрість [2]. Койот надзвичайно активний, він завжди діє на межі добра і зла, наголошуючи, що реальний світ – це не чорно-біле полотно, а складна сукупність рішень, наслідків та компромісів [5].

Один з найвідоміших міфів – це «Койот, що краде вогонь» (“Coyote Steals Fire”). В ті часи людство ще не мало вогню, а Боги не бажали його давати. Койот вирішив допомогти людству: разом із Орлом, Бурундуком, Оленем та Рибою він

спланував викрадення вогню. Койот проник до вогню, викрав його, передав Орлу, той – Бурундукові, і так далі, поки вогонь не опинився в руках людей. В оповіді оспівуються високі моральні якості койота, його самопожертва та кмітливість. Койот проявляє свій талант відважного та хорошого організатора: небезпечна пригода закінчується успішно лише завдяки лідерським якостям головного персонажу та злагодженій командній роботі, де кожен виконує свою функцію. У цьому переказі Койот – облудник та стратег, герой, який ризикує власним життям заради блага інших. Існують різні версії цього міфу і найбільш популярними вони є серед племен Карук (Karuk), Мівок (Miwok), Шаста (Shasta) [1]. Образ сміливого, кмітливого койота зустрічається і в інших легендах, як от, до прикладу, «Койот розміщує зорі» (“Coyote Places the Stars”). Койот, як головний персонаж, відомий своєю нетерплячістю та сміливістю, розкидає зірки по небу, формуючи хаотичний, але захопливий зоряний світ. Фольклористи-дослідники називають це явище порушенням старого порядку, яке створює щось прекрасне [9]. У народних переказах племені Шошони (Shoshone) койот викрадає не лише вогонь, але й сонце, місяць та зорі віддаючи їх людям. Ці міфи розкривають ключові риси персонажа: його непередбачуваність, жагу до змін та прагнення діяти на користь інших, навіть якщо його вчинки не завжди морально виправдані [8].

Сучасна інтерпретація образу койота знайшла своє відображення культурному просторі. У піснях, віршах, художніх творах образ койота набуває нових граней. Конотація лексеми «койот» характеризується емоційними, оцінними особливостями. Приміром, фрази “running with the coyote’s moon”, “howling at the coyote’s moon”, “trickier than a coyote’s trail”, чи “caught in a coyote’s stare” передають роздуми про волю, відчуженість, загадковість чи моральну гнучкість [9]. Вони засвідчують, що персонажний образ койота залишається актуальним культурним символом, котрий перегукується із сучасним розумінням людини як істоти складної та мінливої, але здатної до самоаналізу. Такі фразеологізми показують перехід образу койота з міфу до сучасного культурного простору й демонструють, як прадавній архетип еволюціонує з огляду на сучасний соціальний контекст. Як зазначають В. Гайнс і В. Доті, образи трикстерів у різних культурах можуть набувати різних образних форм. До прикладу, функцію шахрая в українському фольклорі виконує лисиця. Вона, подібно до койота, використовує свою кмітливість, щоб обдурити інших, вижити та досягти бажаного. Проте на відміну від койота, лисиця рідше виступає як персонаж, який здатний змінювати світ. Її дії, як правило, мають короткотривалий ефект і не торкаються космічного або соціального порядку [4].

Тваринний образ-персонаж у фольклорних оповіданнях проектується на модель людської поведінки в соціумі. Хитрощі, чуттєвість, непередбачуваність, навіть дурощі та невдачі – все це не засуджується, а трактується як необхідний етап пізнання, досвід. У міфологічній парадигмі трикстера койот постає не просто як дзеркальне відображення людини, а як її гіперболізована «тіньова» проєкція – втілення тих рис, які суспільство здебільшого придушує або соромиться. Згідно з працями В. Доті, саме завдяки цьому переносу фольклор забезпечує колективну психологічну адаптацію, надаючи можливість «виговорити» недозволене [5]. Койот

VII МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

служує інструментом символічного розв'язання внутрішніх суперечностей, двозначностей та моральних дилем [7; 3].

Таким чином, характер койота в американських легендах є складним і сповненим символічного значення фольклорним явищем. Злодій і герой, творець і руйнівник, наставник і зухвалець – це не всі характеристики койота як образу-символу. Його значущість змінюється у відповідності зі зміною ситуацій, що робить його дуже гнучким інструментом для вивчення культури, етики та психології. Вивчаючи образ Койота, ви можете побачити, як культура виражає свої переконання, етику та погляд на те, що робить нас людьми. Койот, як представник міфопоетичної картини, являє собою більше, ніж просто звичайну тварину. Він несе особливі значення та методи сприйняття світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bright W. A Coyote Reader. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=rvsOkMa6KZgC&pg=PA3> (date of access: 15.05.2025).
2. Cooper G. Coyote in Navajo Religion and Cosmology. URL: <https://academics.lmu.edu/media/lmuacademics/cures/urbanecolab/module12/Coyote%20Mythology%20M12.L1.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Coyote. Mythology. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Coyote-mythology> (date of access: 15.05.2025).
4. Fox Symbolism Across Cultures: From Trickster to Guide. URL: <https://www.triplemoonpsychotherapy.com/archetypes-and-symbolism-myth-and-psyche/foxsymbolism> (date of access: 15.05.2025). Martin, K., & Ronnberg, A. (2010). *The book of symbols: Reflections on archetypal images*.
5. Identity, Tradition and Revitalisation of American Indian Culture. *Google Books*. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=2vMtDwAAQBAJ>
6. Introduction to Coyote: The Native American Trickster. URL: <https://neuromuse.ca/blogs/unveiling-the-realm-of-gods-and-legends-the-journey-behind-neuromuse-tees/introduction-to-coyote-the-native-american-trickster?>
7. Monsters, Tricksters, and Sacred Cows. *Google Books*. URL: https://books.google.com.ua/books?id=nSPKC_Ba12EC (date of access: 15.05.2025).
8. Native American Mythology & Legends. <https://www.legendsofamerica.com/native-american-legends/>
9. The Free Dictionary. (n.d.). *Coyote ugly*. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/coyote> (date of access: 15.05.2025).
10. The reversible world : symbolic inversion in art and society. URL: https://archive.org/details/bwb_P8-CYL-961/page/n1/mode/2up